

Biomüxtəliflik yoxdursa, həyat yoxdur

Biomüxtəliflik, yəni bütün növlərdən olan canlı orqanizmlər arasındakı dəyişkənlik, Yer kürəsindəki həyatın əsasını təşkil edir. Buraya növlər daxilində, növlər arasında və ekosistemlər arasında müxtəliflik daxildir ki, bu da bitkilərin, heyvanların, mikro-orqanizmlərin genetik tərkibini və ekosistemlərin mürəkkəbliyini təmsil edir.

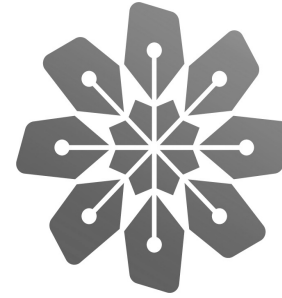
Sağlam mühit o zaman yaranır ki, təmiz hava, təmiz su, təbii dərmanlar və qida təhlükəsizliyi kimi vacib xidmətlər göstərən ekosistemlər olsun. Bu ekosistemlər həmçinin xəstəlikləri tənzimləyir və

iqlimin sabitləşməsinə kömək edir. Məsələn, meşələr hər il 2,6 milyard tondan çox CO2 udur və iqlim tənzimlənməsinə töhfə verir və çirklənmə ilə əlaqəli xəstəliklərin yayılma hallarını azaldır. Lakin biomüxtəlifliyin itirilməsi görünməmiş sürətlə sürətlənir, təxminən 1 milyon növ məhv olmaq riski altındadır ki, bu da bu həyatımızı hədələyir və global miqyasda ictimai sağlamlıq risklərini artırır.

İnsanlar bir çox cəhətdən biomüxtəliflikdən asılıdırlar. Biz sağlamlığımız üçün lazım olan ekosistem resurslarından, məsələn, şirin su, qida və yanacaq mənbələrindən, təmiz havadan asılıyıq. Ekosistem artıq cəmiyyətin ehtiyaclarını ödəmədikdə, bu bio-

müxtəlifliyin itirilməsi deməkdir və sağlamlığa ciddi təsir göstərə bilər. Ekosistemlərdəki dəyişikliklər iqtisadi problemlərə, yerli miqrasiyaya təsir göstərə və hətta siyasi münasibətlərə səbəb ola bilər.

Yer kürəsinin biomüxtəlifliyi ətraflı öyrənildikcə əhəmiyyətli tibbi və farmakoloji kəşflər edilir. Mikroorqanizmlərin, flora və faunanın bioloji müxtəlifliyi bioloji, səhiyyə və farmakoloji elmlər üçün geniş fayda təmin edir. O, həmçinin ənənəvi dərmanların mənbəyidir. Biomüxtəlifliyin itirilməsi, xüsusən də kənd təsərrüfatı, balıqçılıq və səhiyyə kimi sektorlarda dərin iqtisadi nəticələrə də malikdir. Biomüxtəlifliyin itirilməsinin global iqtisadi təsirinə görə 10 trilyon ABŞ dolları təşkil etdiyi təxmin edilir, o cümlədən xəstəliklərin ötürülməsinin artmasından yaranan səhiyyə xərcləri və tozlandırıcıların azalmasından yaranan kənd təsərrüfatı itkiləri də var. Məsələn, ildə 235 milyard ABŞ dollarından çox dəyərdə bitkiləri tozlandırmaqdan məsul olan arı populyasiyalarının azalması global ərzaq təhlükəsizliyini və qidalanmanı təhlükə altına alır. Biomüxtəlifliyin itirilməsi sürətlə baş verir və son hesablamalar göstərir ki, canlı növlərin məhv olması bizə çox baha başa gələcək. Meşələrin qırılması, yaşayış yerlərinin tərk edilməsi, urbanizasiya, insan faktorundan qaynaqlanan təhlükələr, iqlim dəyişikliyi təbiətə böyük zərər verir. Bu itki tozlanma, torpaq münbitliyi və suyun

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə “ekologiya və ətraf mühitin mühafizəsi” istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb.

təmizlənməsi də daxil olmaqla vacib ekosistem xidmətləri deməkdir. Məsələn, şirin suyu süzən bataqlıqların degradasiyası 1970-ci ildən bəri global bataqlıq örtüyünün 35% azalmasına səbəb olub, su ilə keçən xəstəlikləri artırır və 2 milyarddan çox insanın suya çıxışını azaldıb. Dəniz biomüxtəlifliyinə atmosferdəki karbon səviyyələri ilə əlaqəli okean turşuluğu təsir göstərir. Bir sözlə, iqlimdəki uzunmüddətli dəyişikliklər ekosistemlərin canlılığına və sağlamlığına təsir göstərir, bitkilərin, patogenlərin, heyvanların və hətta insan məskunlaşmalarının paylanması dəyişikliklərə təsir göstərir.

Meşələr və bataqlıqlar kimi ekosistemlər təbii karbon uducuları kimi çıxış edir, CO2-ni udur və global temperaturu tənzimləyir. Bu ekosistemlərin məhv edilməsi iqlim dəyişikliyini sürətləndirir, istilik

dalğalarının, daşqınların və istilik stressi, qidalanmanın olmaması və malyariya və dengə kimi vektorlar tərəfindən ötürülən xəstəliklərin yayılması da daxil olmaqla digər iqlimlə əlaqəli sağlamlıq risklərinin artmasına səbəb olur.

Unutmayaq ki, global qida bitkilərinin 75%-dən çoxu tozlandırıcılardan asılıdır və bu da global kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına ildə 235-577 milyard ABŞ dolları qazandırır. Müasir dərmanların 50%-dən çoxu təbii mənbələrdən, o cümlədən göbələklərdən alınan antibiotiklərdən və bitki birləşmələrindən alınan ağrıkəsicilərdən əldə edilir. Meşələr quru biomüxtəlifliyinin 80%-ni ehtiva edir, o cümlədən hər il təxminən 2,6 milyard ton karbon qazını udur və iqlim dəyişikliyinə qarşısını almağa kömək edir.

Lalə Mehralı